

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

5.1 สรุปสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม บริเวณลุ่มน้ำเลยตอนบน

จากการสำรวจภาคสนาม การรวบรวมข้อมูลเอกสารของหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดเลย รวมทั้งการระดมความคิดเห็นจากตัวแทนประชาชนในหมู่บ้านต่างๆ จำนวน 400 คนเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไข จากการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริเวณลุ่มน้ำเลยตอนบน สรุปได้ว่า สถานการณ์ปัญหาในภาพรวมที่มีความรุนแรงมากเรียงตามลำดับ ดังนี้

1) ปัญหาทรัพยากรน้ำ เกิดจากความต้องการใช้น้ำเพื่อทำการเกษตร และอุปโภคบริโภคของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ตอนเหนือและตอนกลางของลุ่มน้ำ ที่ขาดแคลนแหล่งน้ำผิวดิน ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะพื้นที่ที่ไกลจากเขตชลประทานของลำน้ำสายหลัก

2) ปัญหาทรัพยากรที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากขาดการวางแผนการพัฒนาการเกษตรให้เหมาะสมกับลักษณะดิน ขาดการกำหนดแผนการใช้ที่ดินและทรัพยากรดินให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำ

3) ขาดมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ คือ มาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดิน และแหล่งน้ำ ให้มีการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เหมาะสม รวมทั้งการควบคุมปัญหามลพิษและการทำลายทรัพยากร โดยมีการประสานงานร่วมกันระหว่างองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

4) ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำลำธารของประชาชนในรูปแบบของการทำเกษตรทั้งถาวรและเลื่อนลอย ก่อให้เกิดผลเสียต่อปริมาณน้ำท่าที่ไหลลงสู่พื้นที่ลุ่มน้ำ การทำลายระบบนิเวศ ความชุ่มชื้น โดยเฉพาะในเขตตำบลเลยวังไสย์

5) ปัญหาด้านการประกอบอาชีพของประชาชนในลุ่มน้ำ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้ได้น้อย ปัญหาความยากจนของเกษตรกรมีผลทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกทำลายป่า และการทำลายทรัพยากรดิน รวมทั้งประชาชนขาดการพัฒนาความรู้ในอาชีพ ทั้งการเกษตรและอาชีพอื่นๆ จึงทำให้มีโอกาสน้อยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

6) ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะมลพิษจากการเกษตรที่เกิดจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชหรือปุ๋ยเคมี ซึ่งมีผลทำให้เกิดปัญหาสารเคมีตกค้างในดิน เกิดปัญหาการชะล้างหน้าดินทำให้คุณสมบัติของดินเปลี่ยนไปจนไม่เหมาะสมต่อการปลูกพืช ดินเสื่อม และการชะล้างสารเคมีตกค้างลงสู่แหล่งน้ำ ส่งผลกระทบต่อเนื่องต่อการใช้น้ำอุปโภค บริโภคของชุมชน ประชาชน ตลอดจนสัตว์น้ำ

5.2 สรุปแผนปฏิบัติการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริเวณลุ่มน้ำเลยตอนบน

5.2.1 วัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนปฏิบัติการ

- 1) เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณลุ่มน้ำเลยตอนบนให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุดและยั่งยืน
- 2) เพื่อควบคุมและป้องกันปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำเลยตอนบน
- 3) เพื่อให้ประชากรในพื้นที่ลุ่มน้ำเลยตอนบนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- 4) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบลุ่มน้ำ

5.2.2 แผนงานหลักปฏิบัติการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

- 1) แผนงานการฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้สูงสุด
- 2) แผนงานการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- 3) แผนงานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4) แผนงานการปรับปรุงคุณภาพชีวิต

5.3 แผนงานการฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้สูงสุด

การฟื้นฟูและเพิ่มประสิทธิภาพของแหล่งน้ำธรรมชาติในลุ่มน้ำเลยตอนบนเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ลำดับความสำคัญแนวทางการแก้ไขปัญหา ดังนี้

- 1) เร่งรัดให้มีการฟื้นฟูสภาพแหล่งต้นน้ำลำธารที่เสื่อมโทรมให้สมบูรณ์โดยเร็ว เพื่อสามารถเป็นแหล่งน้ำต้นทุนที่จะปล่อยน้ำสู่พื้นที่ตอนล่างอย่างสม่ำเสมอ
- 2) ชุมชนที่มีแหล่งน้ำใช้เป็นแหล่งน้ำชลประทานหรือลำน้ำที่สามารถจัดสรรปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นได้ จะต้องควบคุมการใช้น้ำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยรู้จักการใช้น้ำหมุนเวียนและใช้น้ำในส่วนที่จำเป็น

3) ชุมชนที่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำใต้ดิน ไม่มีแหล่งน้ำผิวดินธรรมชาติ จะต้องพัฒนาบ่อบาดาลเพิ่มเติม และแหล่งน้ำขนาดเล็กพวกสระ รวมทั้งต้องส่งเสริมให้ประชาชนใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ประชาชนสร้างแหล่งกักเก็บน้ำใช้ประจำบ้าน

4) ชุมชนต้องพัฒนาระบบน้ำประปาชุมชน เพื่อใช้อุปโภคบริโภคให้ครบทุกหมู่บ้าน ซึ่งอาจจะเป็นบ่อบาดาล หรือแหล่งน้ำผิวดินอื่นๆ เช่น ฝาย หรืออ่างเก็บน้ำขนาดเล็กประจำหมู่บ้าน รวมทั้งจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกับบำรุงรักษาสภาพแหล่งน้ำ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสียกับแหล่งน้ำ

วัตถุประสงค์ของแผนงานหลัก

- 1) การอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำผิวดิน เพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตรกรรม โดยให้มีความร่วมมือทั้งจากประชาชนและหน่วยงานของรัฐ
- 2) การปรับปรุงประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำและการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อลดปัญหากภัยแล้งและป้องกันอุทกภัย

เป้าหมายของแผนงานหลัก

- 1) เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ เพื่อการอุปโภค บริโภค และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- 2) พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรที่เกิดจากปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้

แผนปฏิบัติการจัดการเพื่อฟื้นฟูคุณภาพแหล่งน้ำธรรมชาติ

เพื่อให้เกิดการฟื้นฟูแหล่งน้ำและเพิ่มประสิทธิภาพของแหล่งน้ำธรรมชาติ มีโครงการต่าง ๆ เสนอแนะทั้งหมด 7 โครงการ คือ

- 1) โครงการ อนุรักษ์เพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์และใช้น้ำอย่างคุ้มค่า
- 2) โครงการ การฝึกอบรมผู้นำชุมชนเรื่องการฟื้นฟูและรักษาแหล่งน้ำ
- 3) โครงการ การคุ้มครองป่าไม้และพื้นที่ต้นน้ำลำธาร
- 4) โครงการ การพัฒนาแหล่งน้ำผิวดินขนาดเล็ก
- 5) โครงการ การพัฒนาแหล่งน้ำใต้ดิน
- 6) โครงการ อนุรักษ์ปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย
- 7) โครงการ ปรับปรุงประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำของแหล่งน้ำ

5.4 แผนงานการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินได้รับผลผลิตอย่างสม่ำเสมอและยั่งยืน ควบคู่กับการป้องกันการเสื่อมโทรมและการชะล้างหน้าดิน จึงควรมีมาตรการการอนุรักษ์ดินและน้ำ ดังนี้

1) เขตพื้นที่ที่ต้องรักษาไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้อย่างถาวร เช่น เขตป่าไม้สมบูรณ์ที่มีอยู่หรือคงสภาพอยู่ในช่วงปัจจุบัน และเขตพื้นที่ที่ถูกบุกรุก จะต้องเร่งดำเนินการปลูกป่าทดแทนเพื่อขยายจำนวนพื้นที่ป่าไม้ โดยเฉพาะในเขตตำบลเลยวังไสย์

2) เขตพื้นที่สำหรับการเกษตร เป็นเขตที่อยู่นอกเขตป่าไม้ถาวร จะต้องดำเนินการจัดทำแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร โดยคำนึงถึงศักยภาพและความเหมาะสมของดินและการใช้ที่ดิน รวมทั้งควบคุมส่งเสริมทำการเกษตรให้เหมาะสมกับสมรรถนะดิน

3) ต้องเสริมสร้างมาตรการและสิ่งจูงใจในรูปแบบต่างๆ ให้แก่เกษตรกรเจ้าของที่ดินทำการอนุรักษ์ดินและพัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำ โดยวิธีการต่างๆ เช่น การปลูกพืชตามแนวระดับ การทำคันดินกั้นน้ำ เป็นต้น

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำอย่างเหมาะสมตามศักยภาพของพื้นที่
- 2) เพื่อแก้ไขปัญหาและลดความขัดแย้งการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร

เป้าหมายของแผนงานหลัก

- 1) การใช้ทรัพยากรดินอย่างเหมาะสมและให้สามารถอำนวยผลผลิตทางการเกษตรได้อย่างยั่งยืน
- 2) ป้องกันการเสื่อมโทรมและการชะล้างหน้าดิน

แผนปฏิบัติการเพื่อปรับปรุงการใช้ที่ดินและสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินได้รับผลผลิตอย่างสม่ำเสมอและยั่งยืน ควบคู่กับการป้องกันการเสื่อมโทรมและการชะล้างหน้าดิน มีโครงการต่างๆ เสนอแนะ ดังนี้

- 1) โครงการศึกษาแผนการใช้ที่ดินของพื้นที่ลุ่มน้ำเลยตอนบนโดยชุมชน
- 2) โครงการส่งเสริมเกษตรกรในการดูแลบำรุงรักษาดินด้วยการใส่ปุ๋ยและใช้ปุ๋ยที่เหมาะสม

- 3) โครงการส่งเสริมการใช้ที่ดินในระบบวนเกษตรและป่าชุมชน
- 4) โครงการส่งเสริมและการป้องกันควบคุมการชะล้างพังทลายของดิน
- 5) โครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ
- 6) โครงการรณรงค์การลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรควบคู่กับการส่งเสริมการใช้ชีววิธีในการเพิ่มผลผลิต
- 7) โครงการสำรวจและพิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดินในพื้นที่อนุรักษ์
- 8) โครงการออกเอกสารสิทธิในที่ดินที่ถือครองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

5.5 แผนงานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ จะมีความสัมพันธ์กับการจัดการทรัพยากรดิน การ
ใช้ที่ดิน รวมทั้งทรัพยากรน้ำ ซึ่งแนวทางการจัดการประกอบด้วย

- 1) การจัดการตามแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำ
- 2) การจัดการตามแนวทางการจัดการทรัพยากรดิน การใช้ที่ดิน
- 3) การควบคุมดูแลรักษาป่าไม้ โดยเฉพาะป่าอนุรักษ์และป่าสงวนแห่งชาติอย่าง
เคร่งครัดโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ
- 4) การป้องกันการบุกรุกทำลายป่า โดยการเพิ่มศักยภาพของหน่วยพิทักษ์ป่าและ
หน่วยควบคุมไฟป่า
- 5) การเสริมสร้างจิตสำนึกประชาชนให้เข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้
และมีพฤติกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยรอบป่าสงวนแห่งชาติ
- 6) การส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมวนเกษตร ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้เศรษฐกิจที่เหมาะสม
กับลักษณะดินให้แก่ประชาชนในพื้นที่โดยรอบป่า ซึ่งการเกษตรดังกล่าวจะช่วยอนุรักษ์ดินและ
รักษาความชุ่มชื้นให้กับลุ่มน้ำ
- 7) การส่งเสริมอาชีพนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรมให้กับประชาชนรอบพื้นที่ป่า
สงวนแห่งชาติ เพื่อลดปัญหาการบุกรุกป่าเพื่อขยายพื้นที่เกษตรกรรม
- 8) การฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำและรักษาสภาพระบบนิเวศ
โดยส่งเสริมป่าชุมชนต่าง ๆ ตามหมู่บ้าน เป็นต้น
- 9) ควบคุมและตรวจสอบปริมาณการใช้สารเคมีในภาคกิจกรรมการเกษตร

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อควบคุมและป้องกันความเสื่อมโทรมของทรัพยากรอันเนื่องมาจากปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม
- 2) เพื่อฟื้นฟูพื้นที่ป่าที่เสื่อมโทรมและการสร้างป่าชุมชน

เป้าหมาย

- 1) เสริมสร้างจิตสำนึกและความตระหนักให้แก่เกษตรกรให้เข้าใจปัญหามลพิษจากสารเคมีทางการเกษตรที่ปนเปื้อนในลุ่มน้ำเลย
- 2) ป้องกันไม่ให้พื้นที่ป่าไม้เสื่อมโทรมไปมากกว่าเดิม
- 3) สร้างป่าชุมชนเพื่อให้มีทรัพยากรไม้ใช้สอยแก่ประชาชน

แผนปฏิบัติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เพื่อให้มาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ แผนปฏิบัติการฯ ประกอบด้วย 6 โครงการ ดังนี้

- 1) โครงการรณรงค์สร้างจิตสำนึกแก่เยาวชนในเรื่องการอนุรักษ์
- 2) โครงการอบรมผู้นำชุมชนเรื่องการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3) โครงการเกษตรกรอนุรักษ์ป่าไม้และน้ำ
- 4) โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศในพื้นที่ป่าสงวนที่เสื่อมโทรม
- 5) โครงการป่าชุมชนประจำหมู่บ้าน
- 6) โครงการรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้เกษตรกรได้ตระหนักต่อพิษภัยของการใช้สารเคมีทางการเกษตร

5.6 แผนงานปรับปรุงคุณภาพชีวิต

แนวทางการจัดการปัญหาควรมีดังนี้

- 1) เร่งรัดการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน เช่น การตั้งกองทุนการศึกษา การสำรวจความจำเป็นพื้นฐานของการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน
- 2) การจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพทั้งทางการเกษตรและอาชีพเสริมให้กับประชาชนในพื้นที่

3) วรรณคดีให้ความรู้และข่าวสารด้านโภชนาการ สาธารณสุข การดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

4) การเสริมสร้างจริยธรรมและจิตสำนึกการช่วยเหลือกันในสังคม

5) การพัฒนาแหล่งน้ำอุปโภค บริโภคที่สะอาดบริการประชาชนอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

6) การสร้างความรู้ให้แก่ประชาชนในกลุ่มน้ำด้านการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7) การสร้างความรู้ให้แก่ประชาชนในกลุ่มน้ำด้านสาธารณสุขชุมชน การรักษาความสะอาด และการจัดการมูลฝอยให้แก่ประชาชน

8) การจัดการตามแนวทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพ

วัตถุประสงค์

1) เพื่อยกระดับการพัฒนาด้านสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

2) เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนได้ตระหนักต่อการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

เป้าหมาย

1) เพื่อให้ครัวเรือนมีแหล่งน้ำสะอาดให้พอเพียงต่อการบริโภคและอุปโภค

2) เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนได้ตระหนักต่อพิษภัยของการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช

3) เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

แผนปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำที่สอดคล้องกับบริบทประกอบด้วยโครงการ 10 โครงการ ดังนี้

1) โครงการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร

2) โครงการฝึกอบรมเกษตรกรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการผลิต การตลาดและธุรกิจ

3) โครงการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร ปศุสัตว์

4) โครงการส่งเสริมร้านค้าชุมชนและระบบเครือข่าย

5) โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

- 6) โครงการเร่งรัดการขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งในและนอกระบบ
- 7) โครงการพัฒนาความรู้และทักษะความสามารถในการประกอบอาชีพ
- 8) โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้และใช้ความรู้แก้ปัญหาชุมชนด้วยตนเอง
- 9) โครงการพัฒนาจริยธรรม คุณธรรม และวิถีการอยู่ร่วมกันของประชาชนตามหลัก

ศาสนา

10) โครงการรณรงค์เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการรักษาความสะอาด และการจัดการมลพิษของชุมชน

5.7 อภิปรายผลการวิจัย

1) การจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณลุ่มน้ำเลยตอนบนฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างน้อย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไปของชุมชน และขั้นตอนการประชุมตัวแทนหมู่บ้านเพื่อกำหนดประเด็นปัญหา แนวทางการแก้ไข รวมทั้งเสนอแนะแผนงาน/โครงการต่างๆ ที่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และการมีส่วนร่วมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 และการมีส่วนร่วมตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (พ.ศ.2540-2559)

2) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา เป็นการบริหารจัดการในแนวตั้งของส่วนราชการที่รับผิดชอบอย่างเป็นเอกเทศ แต่ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาเชิงพื้นที่ ซึ่งต้องผนึกกำลังทรัพยากรต่างๆ ในลักษณะบูรณาการ ประกอบด้วยหน่วยงานต่างๆ หลายหน่วยงานแล้วแต่สภาพของปัญหา ดังนั้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการอนุรักษ์ ป้องกัน และแก้ไขปัญหา จึงจำเป็นต้องปรับรูปแบบการปฏิบัติงาน รวมทั้งจัดระบบงบประมาณในเชิงพื้นที่ และกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้เป็นเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานได้

3) จากแผนงาน / โครงการที่จัดทำขึ้น จะเห็นได้ว่าการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องบูรณาการแนวคิดในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล หน่วยงานราชการ และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในท้องถิ่นตนเอง และพยายามเสริมสร้างความเข้มแข็งศักยภาพขององค์กรฯ และกลไกในการตอบสนองต่อสภาพปัญหา โดยเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญคือ ตัวแทนขององค์กรชุมชนต้องแสดงศักยภาพเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนในการทำกิจกรรมของชุมชนและมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน

4) การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน จำเป็นต้องอาศัยความรู้ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความรู้เรื่องกระบวนการเรียนรู้ ความรู้ท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน รวมทั้งวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างศักยภาพของ อบต. ให้มีความรู้ความสามารถที่จำเป็น สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้โดยไม่แตกแยก เรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติจริง เป็นต้น อบต. ในฐานะตัวแทนชุมชนต้องให้ความสนใจและเห็นความสำคัญของของแผนปฏิบัติการ พยายามที่จะต้องผลักดันให้เป็นแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยเน้นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ มีเป้าหมายและทิศทางที่บูรณาการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

5) ในกรณีความขัดแย้งในเรื่องที่ดินทำกินของราษฎรในพื้นที่ป่าทั้งที่เป็นป่าสงวนและป่าอนุรักษ์ การอพยพราษฎรออกจากพื้นที่เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาก็ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถจัดหาพื้นที่มารองรับได้ นอกจากนี้ยังอาจส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมตามมา ดังนั้น การแก้ไขปัญหาก็เป็นไปได้มากที่สุด คือ การให้ราษฎรอาศัยและทำกินในพื้นที่ดังกล่าว โดยมีเงื่อนไขให้อยู่อาศัยและทำกินโดยไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระบวนการดังกล่าวจะต้องเน้นการสร้างกระบวนการทำความเข้าใจ การสร้างความยอมรับ ปรับทัศนคติ พฤติกรรม และเสริมสร้างความเข้าใจเพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้ง ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างศักยภาพทั้งของเจ้าหน้าที่และประชาชนให้มีจิตสำนึก ความรู้ ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่ในการอนุรักษ์เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือในทุกระดับ

5.8 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้การป้องกัน ฟื้นฟู แก้ไขปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ต้นน้ำเลยตอนบนเป็นไปอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพสูงสุด จึงขอเสนอข้อเสนอแนะดังนี้

5.8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จากสถานการณ์แวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งแนวความคิดการบริหาร จัดการแบบใหม่ ความสามารถในการแข่งขัน การปฏิรูประบบงบประมาณแผ่นดิน รวมทั้งแนวคิด เกี่ยวกับภัยคุกคามสังคมและการเมือง ดังนั้น ผู้บริหารในส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรได้รับการ พัฒนาศักยภาพเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ใหม่ (Paradigm Shift) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานที่มุ่งเน้น การปฏิบัติงานที่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2) จากบทเรียนและประสบการณ์ในพื้นที่ศึกษา พบว่า เมื่อการจัดทำแผนปฏิบัติการ เสร็จสิ้นแล้ว จะขาดแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากแผนสู่การปฏิบัติ ดังนั้น จึงต้องมีการกระตุ้นให้เกิดกระแสการสอดรับในทุกระดับโดยเฉพาะส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง แรงผลักดันที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนประการหนึ่ง คือ ฝ่ายบริหารควรประกาศให้เป็นวาระแห่งชาติของจังหวัดเลย เพื่อน้อมเกล้าถวายฯ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เนื่องในโอกาสทรงพระชนม์มายุครบ 80 พรรษา ในปี พ.ศ. 2553 พร้อมทั้งปรับปรุงภารกิจ บทบาทของหน่วยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้เอื้ออำนวยต่อการ ปฏิบัติงานตามหลักพื้นที่ หน้าที่ การมีส่วนร่วมอย่างบูรณาการในเชิงระบบนิเวศ

3) สร้างกลไกการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินแผนงาน/ โครงการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (result based evaluation) ของหน่วยงานที่ดำเนินการโดยมีตัวชี้วัดที่ ชัดเจน เป็นระบบ เหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการวิเคราะห์ ข้อดี-ข้อเสีย ของกิจกรรมที่ผ่านมาซึ่งจะทำให้เกิดการนำผลการปฏิบัติที่ผ่านมาไปปรับปรุงอย่าง ชัดเจน

5.8.2 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) พัฒนาระบบการศึกษาในทุกๆระดับ ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เพื่อพัฒนา ขีดความสามารถของประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีจิตสำนึกและทักษะ ในวิธีการดำรงชีวิตที่เหมาะสมอย่างรู้หน้าที่และรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2) พัฒนาขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งในด้านวิชาการ กฎหมาย และหลักการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม รวมทั้งสร้างกระบวนการประสานงานในการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน ให้เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ ป่าไม้ และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

3) เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึกในเรื่องของการอนุรักษ์และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศธรรมชาติ รวมทั้งรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) พัฒนารูปแบบการอนุรักษ์ ป่าไม้และป้องกันปัญหา เพื่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยปรับรูปแบบการบริหารจัดการแบบยึดพื้นที่ (area approach) โดยเชื่อมโยงทรัพยากรต่างๆ ในพื้นที่เดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน ตามหลักหน้าที่ (function approach) และการมีส่วนร่วมของประชาชน (public participation) อย่างบูรณาการในเชิงระบบนิเวศ